

עיונים

ספרה משולב

מבול של התחממות

אומנם הובטח לאנושות שמבול והכחדה לא יחזרו על עצמם, אבל מעיון בהתנהגות של דור המבול אפשר להבין שמעשיו של האדם בהחלט עשויים להשפיע באופן קריטי על איכות החיים של הדורות הבאים

הגנרא בסנהדרין מספרת כי בני דור של נח היו נעשים בברדות ובמעשים מוקלקים, אך מה שהקריע בסופו של דבר את דגים הוביל למבול וזה הגול. כך גם מסביר רש"י על הפסוקים "חמס" הוא גול, פרשנים מאחרים זתרו הסבירו כי גול מוקקע את סידרת האלימות החברתית, ומבטא חוסר אכפתיות של האחד כלפי רכושו של האחר, וממילא כלפי קיומו, ולכן דווקא הוא זה שהביא לחורבן העולם. בעקבות המבול נכחד מתחת השמיים "כל בשר אשר בו רוח חיים", מלבד נח, משפחתו וכל החי שהביא עמו לתיבה בהתאם לצו האלוהי. לקראת סיומה של הפרשה נכרתה ברית בין ה' לנח ולדורו, על פיה לעולם לא יהיה שוב מבול אשר יכריח את החיים מעל פני הארץ. כלומר, למרות הצפי שהאדם יוסיף לחטא ולפרע בעצמו ובסביבתו, עונש אלוהי בדמות שינוי אקלים חריף כפי שהיה לפני המבול לא ישנה.

פרשה זו מלמדת לפחות שני דברים חשובים הנוגעים להתנהלות האנושית והטבעית בעולם הזה. ראשית, היא מורה על השפעתה המכרעת של התנהלותו של כל חיה ביחס ללכידותה של החברה, ועל כך שבהעדר אכפתיות כלפי ממונו, חיי, אישיות ורווחתו של הולדת, אין קיום להברה האנושית. שנית, היא מצביעה על דוֹשֵׁמְעוֹת האדירה שישנה להתנהלות חוקי הטבע האקולוגיים כסדרים על גבול לשמור על קיומם של חיים על פני הארמה. הקור והחום, הקיץ החורף, היום והלילה חיוניים לנו ולכל מרחב החי והצומח שסביבנו, הפרה באיזנם עשויה להיות הרח אסון.

אם מקשו בין שני העקרונות האלה, נוכל להסיק כי אומנם אלוהים הבטיח שלא יביא שוב מבול על הארץ, אך ייתכן בהחלט שהאדם במעשיו, בחוסר מודעות ואכפתיות כלפי הקיום האנושי והעולמי העתיד, עשוי לפגוע באיזון האקולוגי העדין. גם אם הובטח לנו שמבול והחמור לא יחזרו על עצמם, הרי שמעשיו של האדם בהחלט עשויים להשפיע באופן קריטי על איכות החיים של הדורות הבאים.

ההתחממות הגלובלית

במה דברים אמורים? לא כולנו מודעים להשלכות המשמעותיות של העידן התעשייתי והטכנולוגי על עתיד הצפוי של כדור הארץ. מרבית חוקרי האקלים בעולם מצביעים על כך שבעשורת השנים האחרונות חלו כאן שינוי אקלים קיצוניים, ואם נמשך במסלול הנוכחי הם עלולים להחריף. לטענתם, שינויים אלה נובעים בעיקר משפעת הפעילות האנושית על הרוב האטמוספירה מאז החלה המהפכה התעשייתית, ובאופן מואץ יותר החל מן המחצית השנייה של המאה העשרים. אחד מאותם שינויים אקלים הוא ההתחממות הגלובלית של כדור הארץ, ההתחממות הגלובלית היא העלייה הנצפית בממוצע הטמפרטורה קרוב לפני שטח כדור הארץ ובאטמוספירה. ההתחממות נובעת מגורמים רבים, אך לדעת חוקרים רבים עיקרה נובע מעלייה בפליטת גזי חממה על ידי פעילויות האדם.

עם תחילתה של המהפכה התעשייתית, לפני כמאתיים שנה בערך, החלה האנושות לכוֹרֵת פחמן שודד אגור עד אז באדמה. הדלקים המאובנים - פחם, נפט וגז טבעי - עשויים משאריות עתיקות של צמחים חיות, והאנרגיה הצבורה בהן מספקת כוח למפעלי תעשייה, לתחנות ייצור חשמל ולכלי רכב. הדבר מגביר תהליך הפיתוח הטכנולוגי ומואץ ושיפר את איכות החיים, אולם שרפת דלקים אלה גם מגדילה את כמות הפחמן הדו-חמצני באטמוספירה.

באופן טבעי פני כדור הארץ מתחממים מקריני האור הקצרות והאנרגטיות שמגיעות מהשמש. גם ההחממה הנמצאים באטמוספירה, שהפחמן הדו-חמצני הוא אחד העיקריים שבהם, לוכדים חלק מהקרינה ארוכת הגל (אנפרא אדמה) שפולט כדור הארץ לאחר שהתחמם מקרינת השמש, ומנועים ממנה לברוח אל מחוץ לאטמוספירה אל החלל - בדומה למתרחש בזממה. לכן, פחמן הדו-חמצני נקרא גז חממה, ותופעה זו נקראת "אפקט הבמטה". בהיעדר אפקט החממה הטמפרטורה הממוצעת של פני כדור הארץ הייתה נמוכה בכ-40 מעלות צלזיוס מן הערכים הנוכחיים, ולא מאפשרת קיום של חיים על פני האדמה כפי שאנו מכירים אותם.

לגוי החממה יש תפקיד חיוני בוויסות הטמפרטורה ובקיום החיים על פני כדור הארץ. אולם ככל שריכוז גזי החממה באטמוספירה גבוה יותר, כך יותר חום נלכד, מה שגורם להתחממות מוגברת של כדור הארץ. הצמחים, כידוע, משתמשים

בפחמן הדו-חמצני והופכים אותו לחמצן באמצעות פוטוסינתזה ובכך מפחיתים את כמותו, אולם מכיוון שבעקבות המהפכה התעשייתית החלה האנושות גם לכרות יערות לטובת תעשיית העץ ופיתוחה קרקעות לטובת חקלאות, תעשייה עתיד, הרי שגם תמורה זו מחבלת בהפחתת כמות הפחמן הדו-חמצני המוגבר הנפלט לאטמוספירה.

אם האנושות תמשיך לשרוף דלקים ללא הגבלה ולכוֹרֵת יערות שקולטים את הפחמן הדו-חמצני, כמות הפחמן הדו-חמצני באטמוספירה צפוי להוסיף ולעלות, ולהמשיך להשפיע בכך על האקלים העולמי. לשינויים אלה יש השלכות שחלקן כבר ניכרות על אכלוסיות רבות ברחבי העולם - על האדם, החי והצומח: ההתחממות אורזי מחייבה רבים באופן שלא ניתן להתקיים בהם, השפעת קרחונים ומתגנזה מוכר עליית גובה פני הים וסכנה לאוכלוסייה הסמוכה להם, התפשטות מחלות הנובעות משינוי אקלים, שיבושים אקלימיים קיצוניים הגוללים השתלשלות סופות ועוד.

אומנם לא אחזונה נשמעו קולות המפקקים בחומרת המצב, אשר טוענים כי לפליטת גזים בתעשייה אין השפעה כה חמורה על מצב האקלים, וכי גם אם יש להם השפעה כזאת ניתן יהיה למצוא פתרונות טכנולוגיים שיתמודדו עם הבעיות כאשר תן "חמור". אולם קל להזות כי קולות אלה נשמעים בעיקר מפי מי שיש להם אינטרס כלכלי מובהק להמשיך ביצור דלקים ומשאבי הטבע, בעוד שמרבית החוקרים המומחים בדבר הדופים טענת אלה נכזל וזל.

שנחו את המשבר

התגובה לצפי בשינוי האקלים צריכה לכלול שתי אסטרטגיות פעולה: אדפטיבית, כלומר זהו הצרכים ופיתוח מאפיינים ויכולות הסתגלות ודחיסן של האוכלוסייה אל מול תנאי הסביבה המשתנים, ומהיגיינה, כלומר נקיטה במגוון פעולות על מנת להפחית את הגורמים לשינוי האקלים ולהחליש את שיצמת הנמשך.

על פי אותו המסורד להגנת הסביבה, היעד הלאומי של ישראל להפחתת פליטות גזי חממה, כפי שהצהירה הממשלה בספטמבר 2015, הוא כי עד שנת 2030 יופחתו הפליטות לנפש 26- אחוזים לעומת שנת 2006, כך שהפליטה לנפש תהיה 7.7 טון פחמן דו-חמצני, לעומת 10.4 בשנת 2006. באפריל 2016 ממשלת ישראל אישרה תוכנית לאומית להפחתת גזי חממה, אשר בין השאר קובעת צעדים ותקציבים שמסמנתים לעידוד ייעול המשק, לקידום אנרגיות מתחדשות ולהפחתת הדוֹשֵׁמְעוֹת מתחברה. בראשית 2019 החלה הקואליציה בעבודת המדינה להותיעולות אנרגטית, אולם לצורך הגעה ליעד הממשלתי יש צורך לנקוט פעולות מספרות ומרחבות יותר.

השיתוף הפוליטי שאחזו בישראל בשנה האחרונה מוביל לפגיעה בפיתוח ובקידום מישורים רבים ונוגעים לכל אורח אורח - ביטחון, חינוך, כלכלה ועוד, אולם אל לנו לשכוח שגם משבר האקלים מוטל לפתוחם של משרדי הממשלה הרוש טרפול מייד. כפי שלמדנו מדורו של נח, אנושות שדואגת רק לעצמה ועוצמת את עיניה למתרחש סביבה, שונמת את הקרקע מתחת לטולדיות החברתית האנושית ועלולה להילחל לעולם לנזקים בלתי הפיכים לדורות הבאים. ביכולתנו גם כאנשים פרטיים לסייע למאמץ זה בכוחות היומיומיות שלנו - בין השאר בתחבורה, באפני השימוש בחשמל, בסוג המזון שאנו צורכים ועוד.

בשבת הקדומת קראו את פרשת ארשית שבה הונח האדם בק ערך "לעובדה ולשומרה" (בראשית ב, 15). המדרש אומר: "בשעה שברא אלהים את אדם הראשון נטלו והחזירו לו כל אילני פן עדן ואמר לו: ראה כועש כמה נאים ומשובחים הן, וכל מה שבארתי - בשבילך בראתי, תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי, שאם קלקלת את מי שיתן אחריך" (קולות רבה, פרשה וז).

הבה נתעלה על הנטייה האנושית הרוחות לטפל רק בכאן ועכשיו ולגבל באופן תועלתני את מירב המשאבים העומדים לרשותנו, כי לא שלנו הם.

ד"ר ספרה מישלוב היא מהלכת הקליניקה למשפט עברי באוניברסיטת בר אילן. מאמר זה נכתב בסיוע הקליניקה לרפואה סביבתית בראשות ק"ר יהתם שלמה

שאל את הרב

בשיתוף: Yeshiva.org.il
ברכת המזון על פסטה

שאלה: אם אכלתי 250 גרם פסטה, האם אני חייב בברכת המזון?
תשובה: פסטה היא מאכל מבושל ולא אפו, ולכן אפילו אם תאכל סעי שלם של אפריות לא תברך ברכת המזון, כי לא מברכים ברכת המזון על דבר מבושל שאין בו גדר לחם, אלא רק על דבר אפוי (כמו עוגה, שאם אכל ממנה כמות גדולה קבע סעודה ויברך ברכת המזון).
תשובה: ח"ל קבע סעודה ויברך ברכת המזון.
תשובה: ח"ל קבעו קבועות סעודה היא

מה נחשב לקביעת סעודה?

שאלה: על אילו מאכלים אפשר לקבוע סעודה, כך שתהיה חובה לברך עליהם ברכת המזון? ועל איזו כמות של מאכלים כאלה מברכים ברכת המזון?
תשובה: ח"ל קבעו קבועות סעודה היא במאפה החשוב ביותר, שהוא הלחם - פת. כמו כן, ישנם דברים שהם סוג של לחם (פת הבאה בכיסון) אך בדרך כלל לא קובעים עליהם סעודה אלא אוכלים אותם לקינוח. כיון עוגות וקרקרים. אם אוכלים מהם בכמות גדולה ומתכוונים לשבת מהם, זו אכן קביעת סעודה ומברכים עליהם המוציא וברכת המזון. יש אמורים שהקביעות היא דווקא בכמות של 224 גרם ומעלה.

רב אלישיב פקעה

הארכת חיים לחולה סופני

שאלה: אדם מבוגר בגיל מופלג התבשר על מחלה קשה ונדע לו שימוי ספורים. מצבו מתדרדר מאוד. רצונה הוא לחזור אל בורא דברך הטבע והוא מבקש לא לקרוא לרופא. מה על בן משפחה לעשות בדבר, לכבד את רצון המבוגר או לפעול בניגוד לרצונו?
תשובה בעיקרון אין להאריך סבל ללא תועלת, אם המחלה סופנית (סיכוי לחיים של חודשים ספורים בלבד) ואין סיכוי לחזור לחיים נסבלים, אומנם אין לקצר חיים באופן אקטיבי (כגון ניתוק של מכשירים חיוניים כמו נחלים החצוק), אך גם אין להאריך חיים על ידי פעולות פולשניות, וגם עם זאת יש לקרוא לרופא על מנת שיתן תרופות משככות כאבים כגון מורפיום במינון מתאים, גם אם הוא עלול לקצר חיים, כי זאת לא הכוונה.

רב עקיב אריאל

צי"פס בשמן בשרי

שאלה: אם טיגנית בשר בשמן, ולאחריו צייסם באותו שמן, ולא אכלתי את הבשר אלא רק את הצי"פס - כמה עלי להמתין עד לאכילת חלב?

תשובה: מכיוון שהדבר נעשה בבית באופן פרטי ולא במקום יציבורי (כמו מסעדות, צבא וכ"ו), ניתן להקל שלא יהיה צורך להמתין כלל, ובתנאי שהשמן נקי משאריות של בשר. הסיבה: הבשר נתן טעם בשמן והשמן נתן טעם בצ"פס, והרי כאן נותן טעם בנותן טעם של הדוֹרֵת (כן הורה בספר המשורות למעשה עמ" צו ובהערה, על פי הרב עובדיה בהליכות עולם ח"ו עמ" עט).
רב אוריאל חושני, סול הגנה בית אל

מאמרים ותגובות למדור ניתן לשלוח לכתובת: gidon@besheva.co.il (המערכת אינה מתחייבת לפרסם את המאמרים שישלחו)